

УДК 811.112.2[276.5+276.6]:796

В.М. РАДЗІОН,
*аспірант кафедри німецької філології
Київського національного лінгвістичного університету*

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ КОМПОЗИТІВ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

У теоретичній частині статті пропонується короткий огляд основних принципів та методів функціональної лінгвістики та прагматичного підходу до вивчення мовних явищ у рамках антропоцентричної парадигми. Друга, практична, частина статті полягає в аналізі складних іменників німецької мови з погляду їхньої інтенціональності та їхнього функціонування у спортивному публіцистичному тексті.

Ключові слова: функціональна лінгвістика, лінгвістична прагматика, аналіз, текст спортивної публіцистики, складний іменник.

Загальне зміщення вектора аналізу мовних одиниць різних рівнів із структурної до антропоцентричної парадигми спричинює використання функціонального та прагматичного підходів. Актуальність вивчення композитів з погляду їхнього функціонування і прагматики полягає у залученні знань про особливості публіцистичного тексту та екстралінгвістичних факторів (намірів автора) при використанні та створенні складного слова.

Метою даної розвідки є демонстрація застосування методів функціональної лінгвістики та здобутків прагматичного підходу до вивчення складних іменників у текстах сучасної німецької публіцистики. Матеріалом є іменникові композити, вибрані з газетної статті спортивної тематики.

Лінгвістичний функціоналізм – це такий напрям дослідження, який дозволяє вивчати механізми мовної системи у дії [1, с. 10].

Використання здобутків функціональної лінгвістики передбачає «аналіз множинної функціональної природи мовних явищ, виходячи з їхньої семантики, структури, взаємодії з іншими одиницями, категоризації, функціонування у мовленні», а ширше – вивчення мови у дії [2, с. 89]. Функціональний підхід передбачає рух від функцій, комунікативних цілей і намірів до мовних засобів, формальних показників. Функціонування будь-якої лексичної одиниці найбільш комплексно може бути розроблене на матеріалі тексту. Одночасно з тим в рамках антропоцентричної парадигми ми сприймаємо текст як мовленнєвий комунікативний акт, і тому текст слугує об'єктом прагматики [2, с. 109]. **У даній розвідці ми розглядатимемо складні іменники з погляду їх функціонування у публіцистичному тексті.**

Комунікативно-функціональна лінгвістика, вивчаючи окремі мовні одиниці та цілий текст в процесі комунікації з метою передачі та отримання інформації, пов'язана з тими проблемами, що вивчає лінгвопрагматика, а саме вибір мовних засобів та факторів, які його спричинюють [3, с. 84].

Лінгвістична прагматика – це дисципліна, що вивчає мову як засіб, що використовується людиною в її діяльності, як інструмент дії. Її предметом є суб'єктивний чинник у мові.

Досліджуючи мову ЗМІ з позицій лінгвістичної прагматики, ми повинні розглядати висловлювання, що продукується в цій сфері мовленнєвої діяльності, як дії і фокусувати свою увагу на тих мовних засобах і техніках (а саме складних іменниках), використання яких покликане забезпечити запланований вплив на свідомість адресата.

У дослідженні прагматичний підхід використаний при аналізі складних іменників спортивної тематики у публіцистичному тексті, адже у ньому нас цікавлять інтенції журналіста, який складний іменник вибирає із наявних або створює сам. Для цього використовуємо прагматичний аналіз, контент-аналіз та інтент-аналіз.

У центрі уваги прагматичного аналізу перебувають стратегії і тактики спілкування. За допомогою цього аналізу вивчаємо стратегії та тактики впливу журналістів на читачів та роль складних іменників при цьому.

Основою контент-аналізу є встановлення досліджуваної одиниці – у нашому випадку складного іменника – та кількісна характеристика її функціонування у межах тексту спортивної публіцистики. На заключному етапі цього виду аналізу відбувається наукова оцінка отриманих даних у зв'язку з поставленими задачами дослідження [4, с. 71].

Інтент-аналіз спрямований у роботі на виявлення інтенцій журналіста відповідно до особливостей утворення і живання ним складних іменників. Цей аналіз спирається на глибоке вивчення експліцитних та імпліцитних смислів висловлювань.

Для вивчення оточення, у якому реалізується певне значення лексичної одиниці (складного іменника спортивної тематики) використано контекстуальний аналіз.

Отже, лінгвопрагматична інтерпретація складних іменників зводиться до виявлення у них сигналів формування прагматичних смислів, визначенню прагматичного ефекту спілкування, яке можливе за їхньої участі [3, с. 61]

Як вже було зазначено вище, для демонстрації функціонально-прагматичного підходу до вивчення складних іменників у спортивній публіцистиці нами обрано текст «Überrumpelt wie in der Katastrophen-Saison» (що складається з двох частин) із популярного німецького видання *Süddeutsche Zeitung* (електронна версія) за 21 серпня 2015 р., автор якої аналізує вимучену перемогу успішної німецької футбольної команди «Боруссія» Дортмунд у грі проти команди «Одд» – маловідомого футбольного клубу з норвезького міста Шієн [5]. Перша половина цього тексту спортивної публіцистики являє собою звіт, а друга – аналітичну статтю. Через значний об'єм тексту (більше 900 слів) та обмежений об'єм даної статті, пропонуємо для розгляду лише її уривки, що становлять інтерес для встановлення інтенціональності тексту та суб'єктивності мови, якою він написаний.

Вже вибір компоненту, що має негативну сему у своєму денотативному значенні (*Katastrophen-*) у складному іменнику (*Katastrophen-Saison*), який адресат читає у назві статті (*Überrumpelt wie in der Katastrophen-Saison*), налаштовує його на те, що у тексті мова йтиме про подію із знаком мінус, а також викриває суб'єктивне ставлення автора – скоріше осуд, ніж співпереживання команді.

Розглянемо спочатку першу частину публіцистичного тексту – звіт про футбольний матч.

Перший абзац знайомить нас із командами, які зустрілися на полі:

Der europäische Kontinent sei also nicht groß genug für den Klub aus der beschaulichen Region Telemark und Borussia Dortmund, ein börsenorientiertes Schwergewicht mit einem Jahresetat von mehr als 300 Millionen Euro? [...] Kaum 20 Minuten später lachte im Dortmunder Lager niemand mehr. Der krasse Außenseiter aus dem Niemandsland führte vor knapp 13 000 Besuchern im pittoresken Stadion mit 3:0. In Worten: drei zu null. Wie, um Himmels Willen, war so etwas möglich?

Як бачимо, для називання сильнішої команди автор використовує іменник, запозичений з термінології боксу (*Schwergewicht*), який реалізує у даному контексті своє переносне значення. Суперник німецького клубу представлений як *Außenseiter* що у поєднанні з оцінними означеннями *krass* та обставиною місця *aus dem Niemandsland*, підкреслює пейоративну оцінку журналіста і змушує так само до норвезької команди ставитися і читача. З іншого боку, такий спосіб номінації «Одд» має викликати ще більше здивування поганого грою «Боруссії».

Сама поїздка до Норвегії на обов'язкову гру сезону Ліги Європи названа іменником з образним компонентом *Horrortrip*, що у контрасті з нейтральним *Dienstreise* підкреслює експресивність вислову. *Horrortrip* – складний іменник з першим компонентом-іменником, що виражає емоцію жаху, має на меті залучити читача до переживання емоцій гравців, тренерського штабу та уболівальників і співпереживання загалом:

Die bis dato so launige Dienstreise nach Skandinavien drohte für den BVB zu einem Horrortrip zu werden.

Надалі складні іменники (у переважній більшості – спортивні терміни) допомагають читачеві зрозуміти стиль гри німецької команди, справити позитивне враження від її якості, аби ще більше здивувати тим фактом, як сильна команда могла пропустити три м'ячі від слабого клубу:

In der norwegischen Provinz ließ der BVB all das vermissen, wofür er und sein neuer Trainer Thomas Tuchel zuvor so hoch gelobt worden waren: Passqualität, Tempo beim Spiel in die Spitze, Abstimmung in der Viererkette und Biss in der Zweikampfführung. So kam es, dass der erste Gegentreffer im fünften Pflichtspiel der noch neuen Spielzeit bereits nach handgestoppten 13 Sekunden fiel.

У другій частині аналізованого нами публіцистичного тексту з назвою «Warum das ungute Gefühl bleibt», що являє собою коротку статтю, представлено погляди учасників гри та самого журналіста на те, чому перемога команди з міста Дортмунд не була легкою. Ознаки статті, як аналітичного жанру публіцистики, не дозволяють авторові використовувати оцінно-емтотивно-експресивно марковані слова. Він послуговується ними лише передаючи пряму мову:

Kapitän Mats Hummels empfand es als „wichtig, dass man sich aus solch einem Katastrophenstart noch herauskämpft.

В інших частинах статті знаходимо лише нейтральні композити, що виконують інформативну функцію:

Zunächst entschloss sich Ilkay Gündogan, den Castro im defensiven Mittelfeld beerben sollte, seine Karriere doch in Dortmund fortzusetzen, und dann erwischte der neue Mann auf dem Aushilfsposten auch noch einen schwarzen Tag [...]. Vielleicht bekommt der fünfmalige Nationalspieler ja in Dortmund noch die Kurve, weil er die richtigen Schlüsse aus den Erlebnissen in Norwegen zieht.

Спираючись на головний принцип функціональної лінгвістики – «цільове призначення мови» [2, с. 92] та головну мету лінгвопрагматичного аналізу – мовленнєвий вплив [3, с. 67], було встановлено, що складні іменники у спортивному публіцистичному тексті, окрім комунікативної, виконують також такі функції, як оцінна, вираження емоцій автора, експресивна. Вони сприяють передачі намірів журналіста переконати читача у правильності його позиції та змусити адресата ставитися до ситуації та її дійових осіб так само, як це робить журналіст.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. К. Очерки по функциональной лексикологии / Ф.С. Бацевич, Т.А. Космеда. – Л.: Издательство Свит, 1997. – 392 с.
2. Селіванова О.О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О.О. Селіванова. – К.: Видавництво Українського фітосоціологічного центру, 1999. – 148 с.
3. Азнаурова Э.С. Прагматика художественного слова: монография / Э.С. Азнаурова. – Ташкент: Фан, 1988. – 126 с.
4. Добросклонская Т.Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ (современная английская медиаречь): учебное пособие / Т.Г. Добросклонская. – [2-е изд., стереотипное]. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 264 с.
5. Überrumpelt wie in der Katastrophen-Saison [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sueddeutsche.de/sport/turbulentes-bvb-spiel-gegen-odds-bk-ueberrumpelt-wie-in-der-katastrophen-saison-1.2615884> (Останнє звернення: 25.12.2015).

References

1. Batsevych, F.K., Kosmeda, T.A. *Ocherky po funktsyonal'noj leksykologhy* [Esseys on Functional Lexicology]. L'viv, Svyt Publ., 1997, 392 p.
2. Selivanova, O.O. *Aktual'ni napriamky suchasnoi lnhvistyky* [Actual Trends of Modern Linguistics]. Kyiv, Ukrain'skyj fitosotsiologichnyj tsentr Publ., 1999, 148 p.
3. Aznaurova, E.S. *Prahmatyka khudozhestvennoho slova* [Pragmatics of Fiction Word], Tashkent, Fan Publ., 1988, 126 p.
4. Dobrosklonskaia, T.H. *Medyalynhvystyka: systemnyj podkhod k yzucheniyu iazyka SMY (sovremennaia anhlyjskaia medyarech')* [Media-linguistics: System Approach to Language of Media Studies (Modern English Language of Media)]. 2nd issue. Moskow, FLYNTA Publ., 2014, 264 p.
5. *Überrumpelt wie in der Katastrophen-Saison* [Takes unawares like in the disaster season]. Available at: <http://www.sueddeutsche.de/sport/turbulentes-bvb-spiel-gegen-odds-bk-ueberrumpelt-wie-in-der-katastrophen-saison-1.2615884> (Accessed 25 December 2015).

В теоретической части статьи предлагается короткий обзор основных принципов и методов функциональной лингвистики и прагматического подхода к изучению языковых явлений в рамках антропоцентрической парадигмы. Вторая, практическая, часть статьи заключается в анализе сложных существительных немецкого языка с точки зрения их интенциональности и их функционирования в спортивном публицистическом тексте.

Ключевые слова: функциональная лингвистика, лингвистическая прагматика, анализ, текст спортивной публицистики, сложное существительное.

In the theoretical part of the article a brief overview of the basic principles and methods of functional linguistics and pragmatic approach to the study of linguistic phenomena within the anthropocentric paradigm are specified. The second, a practical part of the article presents an analysis of German compound nouns in terms of their intentionality and operation in a sports journalistic text.

Key words: functional linguistics, linguistic pragmatics, analysis, sports journalistic text, compound noun.

Одержано 28.01.2016.